T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

EL SANATLARI TEKNOLOJİSİ

BAYAT KİLİMİ DOKUMA

215ESB383

Ankara, 2011

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- PARA İLE SATILMAZ.

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR ii
GİRİŞ 1
ÖĞRENME FAALİYETİ–1 3
1. ÇÖZGÜ İPLERİNİN GERGİNLİĞİNİ KONTROL ETME 3
1.1. Zincir Halkası (Çiti) Yapma 3
1.2. Bezayağı Dokuma 5
1.3. Atkı İpi Hazırlama Şekilleri 5
UYGULAMA FAALİYETİ 7
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 9
ÖĞRENME FAALİYETİ–2 10
2. BAYAT KİLİMİ DOKUMA 10
2.1. Dokumada Oluşan Hatalar 10
2.2. Dokumaya Başlarken Dikkat Edilecek Hususlar 13
2.4. Saçak Bağlama 14
2.4.1. Saçak Bağlama Çeşitleri 14
UYGULAMA FAALİYETİ 16
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 24
MODÜL DEĞERLENDİRME 25
CEVAP ANAHTARLARI 28
KAYNAKÇA 29

AÇIKLAMALAR

KOD	**215ESB383**
ALAN	**El Sanatları Teknolojisi**
DAL/MESLEK	**El Dokumacılığı**
MODÜLÜN ADI	**Bayat Kilimi Dokuma**
MODÜLÜN TANIMI	Bayat kilimi dokuma ve saçak bağlama konularını kapsayan bir öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	Bayat Kilimi Dokumaya Hazırlık modülünü almış olmak
YETERLİK	Bayat kilimi dokumak
MODÜLÜN AMACI	**Genel Amaç** Bayat kilimi dokuyabileceksiniz. **Amaçlar** **1.** Zincir örme, kelebek, yumak ve melik yapmayı öğreneceksiniz. **2.** Bayat kilimini dokuyarak tezgâhtan çıkarma işlemini yapabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	**Ortam:** Aydınlık, temiz bir atölye ortamı veya açık hava **Donanım:** Bayat kilim motifleri, kareli kâğıt, kalem, cetvel, çözgü ipleri, atkı ipleri, dokuma tezgâhı, çözgü hazırlamak için gerekli malzeme (yer çakılacak kazık vb.)
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen modül sonunda ölçme aracı (çoktan seçmeli test, doğru-yanlış testi, boşluk doldurma vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek sizi değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Dokumalar, insanların sıcak ve soğuktan korunma, barınma vb. ihtiyaçları sonucunda ortaya çıkmıştır. Yıllar geçtikçe insanların sevinçleri, üzüntüleri, kültürleri, yaşadıkları yerler vb. pek çok faktörden etkilenmiş ve bu da kullanılan motiflere yansımıştır.

Halıcılıktan çok daha önce gelişmiş bir dokumacılık dalı olan "kilim"i hafifliği ve kolay katlanıp taşınabilme gibi özellikleri, başlangıçta çadırlı uygarlığın zaman içinde de yerleşik evlerimizin vazgeçilmez bir eşyası hâline getirmiştir. Seccade ya da farklı yöresel kompozisyonlarla yapılan, stilize edilmiş eşsiz figürlerin bezediği bu ürünlerin her ilmeğinde sevgi ve hüner vardır ve bizce onlar birer sanat eseridir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile el dokumacılığı kaybolmaya yüz tutmuş durumdadır. El dokumacılığını yaşatmak için istenilen amaca uygun üretim biçimini yakalamak ve kaliteli araç gereç seçimi yapmak çok önemlidir. Seçilen alet ve gereçleri düzgün kullanabilmek, dokumada kullanılan teknikleri ve özelliklerini bilmek kaliteyi artıran unsurlar içinde yer almaktadır.

Bu modül ile Bayat kilimlerinde kullanılan teknikleri, dokuma ve saçak bağlama ile ilgili becerileri kazanacak ve yok olmaya yüz tutmuş el sanatlarımızı gelecek kuşaklara aktarabileceksiniz. Edindiğiniz bilgi ve kazandığınız beceriler, el dokuma alanını ve çalışma koşullarını tanımanıza yardımcı olacaktır.

ÖĞRENME FAALİYETİ–1

AMAÇ

Zincir örme, kelebek, yumak ve melik yapmayı öğreneceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çözgünün gerginliğinin dokumaya etkisini araştırınız.
- Atkı ipi hazırlama şekillerini araştırınız.
- Dokumaya başlamadan önce dikkat edilmesi gereken hususları araştırınız.

1. ÇÖZGÜ İPLERİNİN GERGİNLİĞİNİ KONTROL ETME

Çözgü tezgâha takıldığında bazı yerlerin gevşek olduğu gözlenirse gevşek teller teker teker sıkılıp alt oka gerilerek düğüm atılır veya üst okta bir tahta parçası veya benzeri bir dolgu maddesi ile sıkıştırma yapılarak ipin gerginliği sağlanır.

Bu işlemler bittikten sonra üst ve alt oktaki tellerin karışmış olup olmadıkları kontrol edilir. Dik, gergin ve eşit aralıklarla duran çözgüler iyi bir kilimin esasını teşkil eder. Gevşek çözgüler, potluk ve yamuk kilimlerin dokunma sebebidir.

1.1. Zincir Halkası (Çiti) Yapma

Zincir halka ile çiti örme aynı işlevi yapar. Yöresel olarak değişik adlar verilebilir. En yaygın kullanılan isim çiti örme veya zincir halka yapmaktır. Zincir örme, atkı iplerinin çözülmemesi ve başlangıç dokumasının net ve düzgün durması için gereklidir.

Her ilmenin arasından yapılmakta olan, zincir yapılan yerin sol tarafı da sol elle tutularak açılır. Sol elden birer ilmek bırakılarak sağ el baş ve işaret parmağı ile arkadan geçmekte olan argaç alınıp zincir halkasından geçirilerek çekilip sağlamlaştırılır.

- Sol el işaret parmağına iplik dolanır.
- İpin ucu işaret parmağı ve başparmak arasında tutulur ve içten dışa doğru çevrilerek halka yapılır.

Resim 1.1: İpliğin ele dolanması

- Halkanın içinden sağ el işaret parmağı yardımı ile aradaki iplik içerden çekilerek zincir halkası oluşturulur (Resim 1.2), (Resim 1.3).

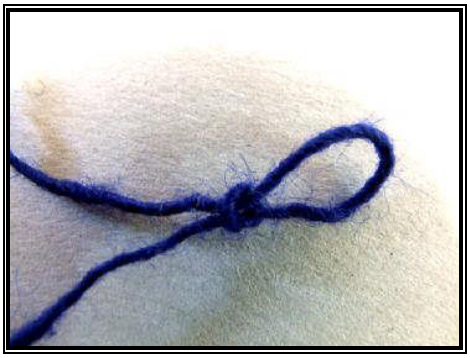

Resim 1.2: Zincir halka oluşturma

Resim 1.3: İpin içten çekilmesi

- İşlem tekrar edilerek dokumanın eni kadar zincir örme yapılır (Resim 1.4),(Resim 1.5**).**

Resim 1.4: Çözgü ipine zincir halkası başlama

Resim 1.5: Örülmüş zincir halkası

1.2. Bezayağı Dokuma

- **Bezayağı örgü:**

Örgüler içinde en basiti olan bezayağı örgüler her türlü pamuklu, yünlü ve sentetik kumaşların üretiminde kullanılır. Çünkü hem işlemi kolay hem de bağlantı noktalarının sıklığından kumaşları daha dayanıklıdır.

Tek sayılı çözgü ipliklerinin tek sayılı atkı iplikleriyle çift sayılı çözgü ipliklerinin ise çift sayılı atkı iplikleriyle bağlantı yaparak meydana getirdiği örgü şeklidir. En sık kesişmeyi, kenetlenmeyi sağlayan bezayağı, dokuların çok ince ve sağlam oluşmasına olanak sağlar.(Resim 1.6).

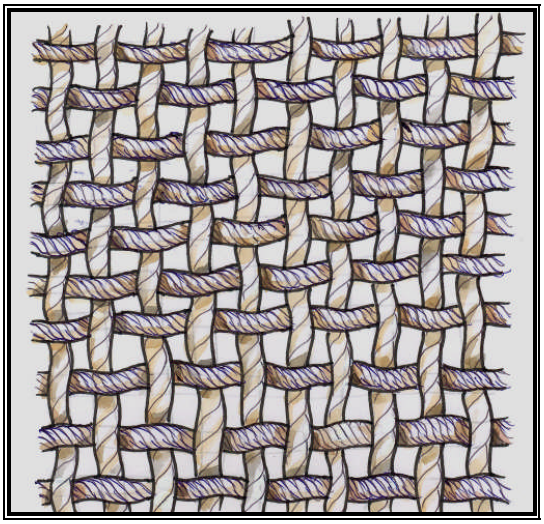

Resim 1.6: Bezayağı dokuma

1.3. Atkı İpi Hazırlama Şekilleri

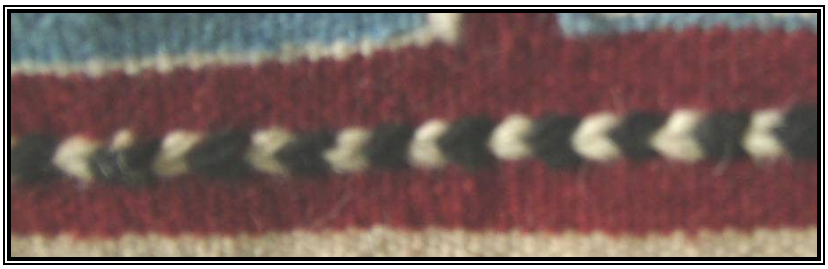

Resim 1.7: Çözgü ipi ile başlanan kilimde atkı ipi ile bez ayağı dokuma

Çözgüde kullanılan iplikle 5–10 sıra atkı atıldıktan sonra bez ayağı dokuma yapılır (Resim 1.7). Desen (atkı) iplikleri, çözgülerin arasından geçmesi kolay olacak şekilde küçük ve yassı yumaklar hâline getirilir.

- **Kelebek:** Atkı ipi el üzerinde sarıldıktan sonra elden çıkarılarak ipin dağılmasına engel olmak için ortasından atkı ipinin devamı ile sarılır (Resim 1.8: Kelebek).

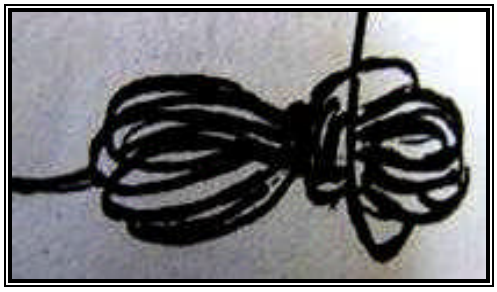

Resim 1.8: Kelebek

- **Yumak:** Atkı, bir süre ele dolanarak daha sonra ise elden çıkarılıp üzerine sürekli yön değiştirip sarılarak elde edilir. Çözgülerin arasından geçebilmesi için büyük ebatlarda hazırlanmaz (Resim 1.9: Yumak).

(Resim 1.9: Yumak)

- **Melik:** Orta kısmı kelebekte olduğu gibi üzerine sarılan kısım ise uçlardan birine doğru olmaktadır (Resim 1.10: Melik).

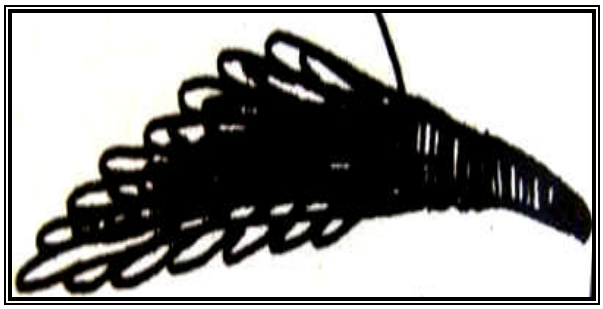

(Resim 1.10: Melik)

UYGULAMA FAALİYETİ

Melik hazırlama işlemini yapınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➢ Uygun ortam hazırlayınız.	➢ İşlemler için uygun ortam olmasına önem gösteriniz.
➢ Gerekli malzemeyi hazırlayınız.	➢ Dokumaya uygun renklerde iplikler hazırlayınız.
➢ İpliği uzun halkalar şeklinde elinizde bir miktar sarınız.	**Resim 1.11: Melik oluşturma**
➢ Halkalar şeklinde sardığınız ipliğin bir ucuna enine yönde iplik sarmaya başlayınız.	**Resim 1.12: Melik oluşturma**
➢ Meliğin bir ucundan diğer ucuna kadar bir büyük halka sarınız.	**Resim 1.13: Halka şeklinde sarma**

➢ Büyük halkadan hemen sonra uç kısma bir tur iplik sarınız.	 **Resim 1.14: Uç kısma sarma**
➢ Bu şekilde istenilen atkı miktarına ulaşıncaya değin büyük halka ve uç kısma sarıma devam ediniz.	 **Resim 1.15: Melik**

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Dik, gergin ve eşit aralıklarla duran ……iyi bir kilimin esasını teşkil eder.

2. Zincir örmeden önce …… payı bırakılır.

3. Atkı hazırlama şekilleri ……, …… ve yumaktır.

4. Örgüler içinde en basiti olan …….. örgüler her türlü pamuklu, yünlü ve sentetik kumaşların üretiminde kullanılır.

5. ……. örme atkı iplerinin çözülmemesi ve başlangıç dokumasının net ve düzgün durması için gereklidir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ–2

AMAÇ

Bayat kilimini dokuyarak tezgâhtan çıkarma işlemini yapabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Bayat kilimi dokuma tekniğini araştırınız.
- Dokumada kullanılan renkleri araştırınız.
- Dokumada kullanılan desen özelliklerini araştırınız.
- Saçak bağlama tekniklerini araştırınız.

2. BAYAT KİLİMİ DOKUMA

2.1. Dokumada Oluşan Hatalar

Kilimde abraş (renk tonu farkı) çıkmaması için aynı kazanda boyanmış iplerin dokunacak kilimin ebadına kâfi gelecek miktar ve renklerde dokuyucuya toplu olarak verilmesi zaruridir.

Kilim dokuma işlemi, saçak payı bırakıldıktan sonra zincir çekilerek başlar. Zincirin eğri olmaması için tezgâhın sol ve sağında işaretleme yapılır. Zincir atma işleminden sonra çözgü ipi ile 5–10 sıra bezayağı dokuma yapılır. Belirlenen zemin rengindeki atkı ipi ile yaklaşık 10 sıra kilim dokunur.

Bayat kilimlerinde görülen su motifi, sumak dokuma kullanılarak uygulanır.

Resim 2.1: Sumak dokuma

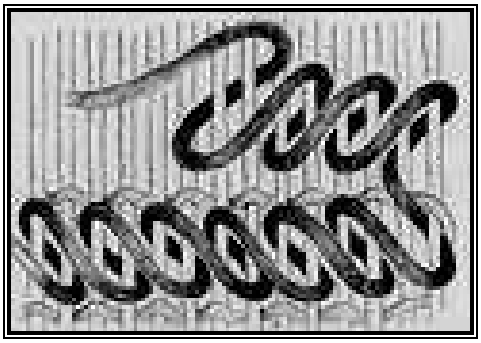

Şekil 2.1: Sumak dokuma

Kilim, bezayağı dokuma şeklinde motifler yerleştirilerek devam eder. Her sırada ya da birkaç sırada bir kirkit ile sıkıştırma işlemi yapılır. Atkılık ipleri sıkıştırmada kullanılan kirkitin dokumanın her yerinde aynı tempoda vurulması ve sıkıştırmanın dengeli yapılması çok önemlidir.

Resim 2.2: Bayat kilimi dokumada kullanılan kirkit

Ayrıca çözgü aralıklarının da ürünün her bölümünde eşit ve dengeli dağıtılmış olması gerekir. Çözgülerin dağılımı iyi ayarlanmamış ise veya kirkit kullanılmasına gerekli özen gösterilmiyor ise kilimin bazı yerlerinde atkılar, çözgü üzerine iyi oturmamaktadır. Bu durumda genellikle beyaz renk olan çözgü, dokunan renkli atkılık iplerin altından görünerek çok önemli bir kalite hatasının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bunu önlemek için her atkı tek tek kirkitlenmeli, birkaç atkı üzerine kirkit vurma alışkanlığına meydan verilmemelidir. Diğer yandan atkı ipi, 2 veya 3 kat asla kullanılmamalıdır. Bu da kaliteyi bozan önemli bir husustur. Melik uçlarının sonuna kadar kullanılması ve bitiş ucunun iyi saklanmamasına neden olur.

Birkaç dokuyucunun birlikte çalıştığı kilimlerde özellikle zemin renklerde rastgele alanlar doldurulmaktadır. Bu da kilim yüzeyinde verevleşmeye, çizgiler oluşmasına ve kilimin yüzeyinin çirkin görünmesine sebep olmaktadır. Bunun önlenmesi için dokuyucuların aynı hızda dokumalarına dikkat edilmelidir.

Genellikle geniş ölçülerdeki dokumalarda, birden çok dokuyucu aynı anda dokuma yapmaktadır. Böyle durumlarda dokuyucuların bir ekip ruhu içinde kirkitleri aynı tarz ve

ritimde kullanarak el uyumu denilen birlikteliği gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Özellikle her iki yanda çalışan dokuyucuların eşit olarak ve birbirine paralel dokumayı götürmesi ve kenarlarının son derece düzgün çıkmasının sağlanması önem taşımaktadır.

Atkı ipliklerinin atılırken biraz bol bırakılması gerekir. Bundan sonra bu ilmeler kirkitle sıkıştırılır ve böylece atkı ipliklerinin çözgüleri gizlemesi sağlanır. Aksi hâlde atkılar çözgüler arasına sıkışır ve çözgü yüzlü bir dokuma ortaya çıkar.

Belirli desen alanlarında gidip gelen değişik renkteki atkılar, öteki desen sınırına gelince kendi bölgelerindeki en son çözgüye dolanarak geri döndüklerinden iki atkının karşılaştığı dikey çizgilerde birer yarık (ılık) oluşur. Bu yarıkların açık bırakılması ya da çeşitli yollarla kapatılmasıyla değişik kilim türleri oluşur.

Resim 2.3: Kilimdeki yarıklar

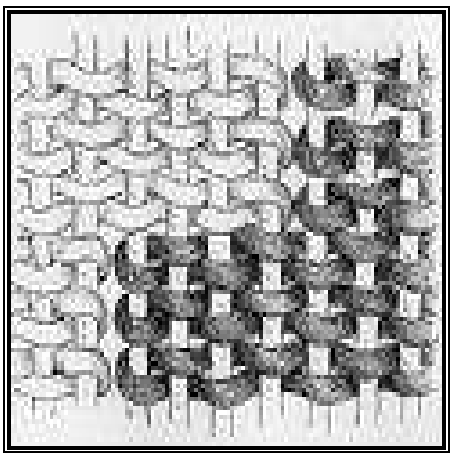

Şekil 2.2: Kilimdeki yarıklar

Bu yarıkların açık bırakıldığı kilim türlerinde olabildiğince dikey çizgilerden kaçınılır. Ancak 1 cm'yi geçmeyecek boyutta dikey çizgilere yer verilir. Motiflerin eğik çizgi sınırlarında ise desen iplikleri çözgü ipliklerinin arasından geçirilip yukarı doğru ilerlendikçe çözgü iplikleri birer birer alınır ya da bırakılır. Böylece yarıklar oluşmaz.

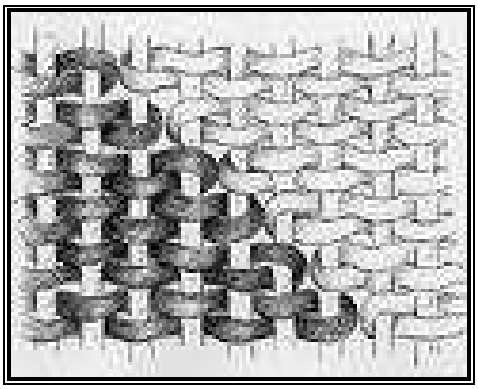

Şekil 2.3: Eğik sınırlı motif

Bu nedenle Türk kilim motiflerinde çoğunlukla yatay ya da eğik çizgiler kullanılmış, 1 cm'den uzun dikey çizgiler basamaklar hâlinde bölünmüş ve böylece tekniğe uygunluk ve sağlamlık sağlanmıştır. Bu, Anadolu'da en çok uygulanan kilim dokuma tekniğidir. İkinci bir kilim dokuma tekniğinde ise desen sınırlarında karşılaşan farklı renkteki atkı iplikleri birbirinin içinden geçirilerek yarıkların oluşması önlenir. Bu teknikler, istenen uzunlukta dikey çizgiler yarık oluşturmadan dokunabilir.

Dokumaya ara verildiğinde tezgâhtaki çözgü biraz gevşetilmelidir. Çünkü devamlı dokuma yapılmadan sıkılmış durumdaki çözgüde uzamalar ve dolayısıyla bozulmalar meydana gelebilmektedir. Gevşetilen çözgü, dokuma tekrar başlatıldığında bir önceki sıkılığına getirilir.

Kilim; sumak dokumadan, su motifi yapılmasından sonra atkı ipi ve çözgü ipi ile kilimin başında uygulanan sıra sayısı kadar bezayağı dokuma işlemi ile bitirilir. Uç kısmına zincir (çiti) atılır.

Kilim tezgâhının kurulu olduğu yer nemli olmamalıdır. Nemli yerde dokunan kilimin atkı ve çözgüleri nemden ıslanacak, kirkit darbesi ile ıslak ipler gereğinden fazla oturarak ebat ve kalite bozulmaları meydana gelecektir.

2.2. Dokumaya Başlarken Dikkat Edilecek Hususlar

Dokumaya başlarken dikkat edilecek hususlar şunlardır:

- Çözgü iplerinin gerginliği kontrol edilir.
- Desen iplikleri küçük melik, yumak, kelebek yapılarak kullanılır.
- Renk değişikliğine meydan vermemek için kilim için yeterli atkı ipi hazır bulundurulmalıdır.
- Saçak payı hesaplanarak başlangıç yeri ona göre seçilmelidir.
- Dokumaya başlamadan zincir halkası örülmelidir.
- Dokumanın kareli kâğıttaki görüntüsünden daha basık olduğu dikkate alınmalıdır.

2.3. Dokumayı Tezgâhtan Çıkarma

Dokumaya başlarken olduğu gibi dokuma bitiminde de çözgüde kullanılan iplikleri 5–10 sıra atkı atarak dokuma (bezayağı) bitirilir. Bir sıra zincir halkası (çiti) yapılır.

- Dokumayı tezgâhtan çıkartmadan önce varsa hataları tespit edilir.
- Giderilmesi mümkün olan hatalar düzeltilir.
- Leventler gevşetilir.
- Dokuma serbest bırakılır.
- Ön ve arka ucundan saçak payı bırakılarak çözgüler kesilir.

- Yavaş ve dikkatli davranılarak çözgüler leventlerden boşaltılır.
- Arkadaki atkı ipi uçları düğüm atılarak kesilir ve yok edilir.
- Kenar düzgünlüğü kontrol edilir.
- Saçak bağlama şekilleri uygulanır.

2.4. Saçak Bağlama

Saçak: Dokuma kenarlarından taşan çözgü iplerinin düğümlenmesi veya bağlanması ile elde edilir.

Çözgü ipleri, saçak payı hesaplanarak alttan ve üstten kesilir. Dokuma tezgâhtan çıkarılır. Aradaki atkı ipliği uçları düğümlenerek kesilip temizlenir.

Saçak; kullanılacak dokuma cinsine göre yün, pamuk, ipek gibi dokumada kullanılan ipliklerle hazırlanır. Genellikle dokumanın tezgâhtan çıktıktan sonra kalan çözgü ipi uçlarından örülerek bağlanarak veya bükülerek yapılır. Saçaklar Kastamonu düğümü, makrome düğümü ile bağlanıp zenginleştirilir.

Biten kilimin her iki tarafındaki saçakların 4 veya 5 adedi bir arada düğüm yapılarak bağlanmalı ve düğüm, kilimin tam başına oturacak şekilde yerleştirilmelidir.

Bayat kiliminde saçaklar bağlanırken çözgü ipleri çift sayılı gruplar hâlinde saç örgüsü yapılmaktadır. Hazırlanan saç örgüleri, aralarında iki saç örgüsü atlanarak tekrar birbiriyle örülmektedir.

2.4.1. Saçak Bağlama Çeşitleri

Resim 2.4: Saçak bağlama

Saçaklar dokumacının isteğine göre bükülerek örülerek ya da yapılan ürüne göre uçları içeriye çekilerek yapılır (Resim 2.4: Saçak bağlama, Resim 2.5: Saçak bükme, Resim 2.6: Saçakları içeriye çekme).

Resim 2.5: Saçak bükme

Resim 2.6: Saçakları içeriye çekme

UYGULAMA FAALİYETİ–1

Kilim dokuma işlemini yapınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➢ Yapacağınız işlem için atölye ortamını hazırlayınız.	➢ Aydınlık bir ortam sağlayınız. ➢ Temiz ve düzgün bir atölye ortamı hazırlayınız.
➢ Çözgü demirini ve çözgüyü hazırlayınız.	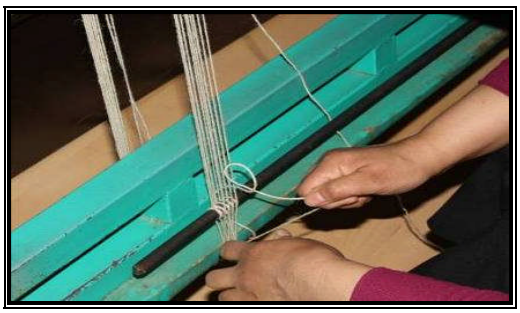 **Resim 2.7: Çözgü demiri**
➢ Gücü demirini hazırlayınız.	 **Resim 2.8: Gücü demiri**
➢ Varangelen tahtasını hazırlayınız.	 **Resim 2.9: Varangelen**

➢ Atkıyı açılan ağızlıktan geçiriniz.	 **Resim 2.10: Atkının ağızlıktan geçirilmesi**
➢ Zincir halkasını yapınız.	 **Resim 2.11: Atkının ağızlıktan geçirilmesi** ➢ Zincirin aynı hizada olmasına dikkat ediniz.
➢ Çözgü ipi ve atkı ipi ile bezayağı dokuma yapınız.	➢ Kaç sıra yaptığınıza dikkat ederek bitişte de aynı sayıda uygulayınız. **Resim 2.12: Atkının kirkitle sıkıştırılması**
➢ Sumak dokuma ile su deseni yapınız.	➢ Tek ya da iki renkle yaparken atlanacak çözgü sayısına dikkat ediniz. **Resim 2.13: Sumak dokuma**
➢ Düz kilim dokuma işlemini yapınız.	➢ Desen sırası gelene kadar dokuyunuz.

➢ Desene ve renklere uygun atkı ipliklerini hazırlayınız.	➢ Dokumaya uygun hazırlayınız.
➢ Bir alt bir üst dokuma ile desenleri yerleştirerek dokuyunuz.	**Resim 2.14: Desen çalışması**
➢ Dokumaya devam ediniz.	**Resim 2.15: Desen çalışması**
➢ İstenilen ebatta dokuma yapınız.	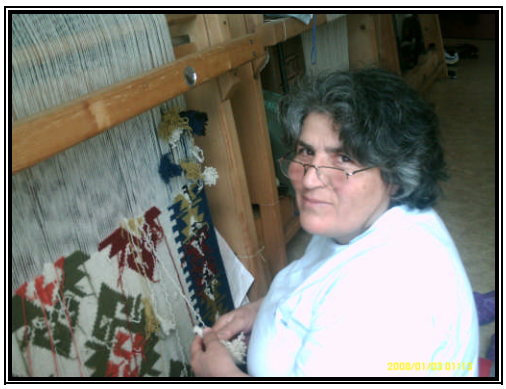 **Resim 2.16: Desen çalışması**
➢ Dokumayı tamamlayınız.	➢ Sumak dokuma, bez ayağı dokuma ve zincir halkası yaparak dokumayı tamamlayınız.

UYGULAMA FAALİYETİ–2

Zili dokuma işlemini yapınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➢ Yapacağınız işlem için atölye ortamını hazırlayınız.	➢ Aydınlık bir ortam sağlayınız. ➢ Temiz ve düzgün bir atölye ortamı hazırlayınız.
➢ Çözgü demirini hazırlayınız.	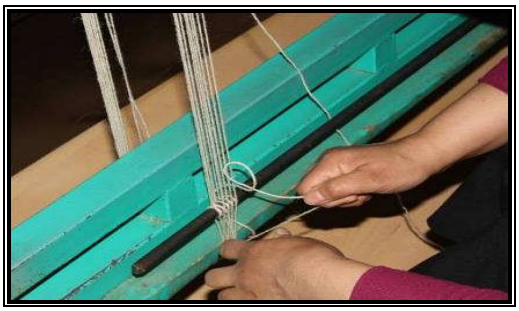 **Resim 2.17: Çözgü demiri**
➢ Gücü demirini hazırlayınız.	 **Resim 2.18: Gücü demiri**
➢ Varangelen tahtasını hazırlayınız.	 **Resim 2.19: Varangelen**

➢ Atkıyı açılan ağızlıktan geçiriniz.	 **Resim 2.20: Atkının ağızlıktan geçirilmesi**
➢ Zincir halkası atınız.	➢ Zincirin aynı hizada olmasına dikkat ediniz.
➢ Çözgü ipi ve atkı ipi ile bezayağı dokuma yapınız.	➢ Kaç sıra yaptığınıza dikkat ederek bitişte de aynı sayıda uygulayınız. **Resim 2.21: Atkının kirkitle sıkıştırılması**
➢ Sumak dokuma ile su deseni yapınız.	Tek ya da iki renkle yaparken atlanacak çözgü sayısına dikkat ediniz.
➢ Kareli kâğıda hazırlanan zili deseninini hazırlayınız.	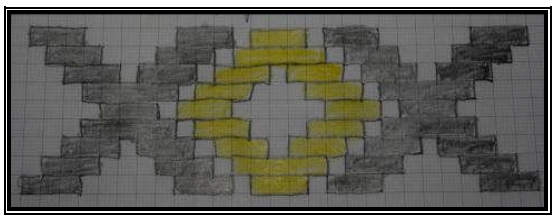 **Resim 2.22: Kareli kâğıda hazırlanan desen**
➢ Atkı ipliklerini kareli kâğıttaki renkli kısımları sayarak çözgüler arasından geçiriniz.	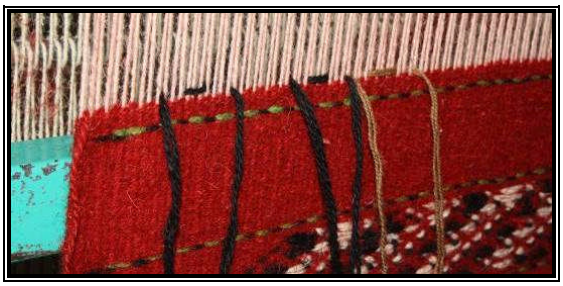 **Resim 2.23: Desene göre geçirilmiş atkı iplikleri**

➢ Her motif sırasından sonra kumaş enince bir atkı atılması gerekir. Atkı motifi oluşturan ipliklerin kilime sıkıca tutunmasını sağlayınız.	 **Resim 2.24: Motif sıralarından sonra atılan atkı**
➢ Motifin dokunmasına bu şekilde devam ederek kareli kâğıtta hazırlanan zili desenini kilim üzerine uygulayınız.	 **Resim 2.25: Dokuması tamamlanmış bir motif**
➢ Bitiş kısmının su desenini yapınız.	➢ Başlangıçta hangi yöne yapıldıysa o yönde olmasına dikkat ediniz.
➢ Başlangıçtaki sıra sayısına uygun atkı ve çözgü ipi ile bezayağı dokuma yapınız.	➢ Atkı ve çözgü ipi ile başlangıçta kaç sıra dokundu ise aynı miktarda olmasına özen gösteriniz.
➢ Zincir halkası yaparak kilim dokumayı bitiriniz.	➢ Zincir halkasını kaç sıra yaptığınızı dikkate alınız.
➢ Dokumayı tezgâhtan çıkartınız.	➢ Dokumaya zarar vermeden çıkartınız.

➢ Kesilmeye hazır hâle getiriniz.	 **Resim 2.26: Kesilmeye hazır kilim**
➢ Tezgâh kenarında bulunan somunları gevşeterek alt merdaneyi yukarı doğru çıkartınız.	 **Resim 2.27: Tezgâhın gevşetilmesi**
➢ Gevşetilen kilimi döndürerek çözgünün dokunmamış kısımlarını aşağı doğru getiriniz.	 **Resim 2.28: Kilimin döndürülerek aşağı çekilmesi**

➢ Dokumayı tezgâhtan çıkartınız.	➢ Çözgüler gergin şekilde kesilirse ip çekeceği için saçak payları çok kısa kalabilir, dikkatli olunuz. ➢ Dokumayı tezgâhtan çıkartırken çözgü iplerini düzgün kesmeye dikkat ediniz. ➢ Arka ve ön leventlerde kalan çözgü iplerini çıkartınız. **Resim 2.29: Kilimin kesilmeye başlanması**
➢ İpleri seçtiğiniz saçak türüne uygun gruplayınız.	➢ İp guruplarının eşit kalınlıkta olmasına dikkat ediniz.
➢ Saçak boylarını eşit şekilde kesip düzeltiniz.	➢ Bağlama yapmak için saçak iplerini düzeltiniz. ➢ Örme teknikleri uygulayacaksanız çok kısa kesmemeye dikkat ediniz. ➢ Fazla uzun olanları kısaltınız.
➢ Saçak bağlama şekillerinden birini uygulayınız.	➢ Bağlama yöntemlerinden ürüne uygun olanını seçerek uygulayınız.
➢ Saçakların uçlarını keserek düzeltiniz.	➢ Saçakların eşit uzunlukta olmasına özen gösteriniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. ( ) Kilim dokuma işlemi, saçak payı bırakıldıktan sonra zincir çekilerek başlar.

2. ( ) Çözgü ipleri sıkıştırmada kullanılan kirkitin dokumanın her yerinde aynı tempoda vurulması ve sıkıştırmanın dengeli yapılması çok önemlidir.

3. ( ) Atkı ipi 2 veya 3 kat asla kullanılmamalıdır.

4. ( ) Çözgü ipliklerinin atılırken biraz bol bırakılması gerekir.

5. ( ) Kilim tezgâhının kurulu olduğu yer nemli olmamalıdır.

6. ( ) Dokumaya başlarken olduğu gibi dokumanın bitiminde de çözgüde kullanılan iplikleri 5–10 sıra atkı atarak dokuma (bezayağı) bitirilir.

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

7. İki atkının karşılaştığı …… çizgilerde birer yarık (ılık) oluşur.

8. Dokumaya …… …….. tezgâhtaki çözgü biraz gevşetilmelidir.

9. Bayat kilimlerinde görülen su motifi …….. dokuma kullanılarak uygulanır.

10. ……dokuma kenarlarından taşan çözgü iplerinin düğümlenmesi veya bağlanması ile elde edilir.

11. …….. dokumacının isteğine göre bükülerek uçları içeri çekilerek ya da…… yapılır.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. ( ) Zincir halka, dokumanın ortasında bir defa yapılır.

2. ( ) Dokuma uçları, ya saçak bağlanarak ya da ipuçları içeri çekilerek temizlenir.

3. ( ) Zincir halkası, dokumanın başlangıç ve bitişinde çözgü aralıklarını düzene koymak ve dokuma tezgâhtan çıkarıldığında atkı iplerinin sökülmesini engellemek için yapılır.

4. ( ) Dokuma işlemi bitince çözgüler gergin vaziyette iken dokuma kesilerek çıkartılır.

5. ( ) Dokumanın özelliğine göre saçaksız olması gerekiyorsa çözgü uçları, arkadan dokuma içine gizlenebilir.

6. ( ) Zincir halka sadece çözgü ipinden örülür.

7. ( ) Tarak, atkı iplerini sıkıştırmaya yarayan bir araçtır.

8. ( ) Kilim dokuma işlemi saçak payı bırakıldıktan sonra zincir çekilerek başlanmaz.

9. ( ) Çözgü ipleri sıkıştırmada kullanılan kirkitin dokuma için önemi büyüktür.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Performans Testi”ne geçiniz.

PERFORMANS TESTİ

Modül ile kazandığınız yeterliği aşağıdaki uygulamayı yaparak değerlendiriniz.

Bayat kilimi dokumak için hazırladığınız çözgüleri kontrol ederek kilimi tekniğine uygun dokuyup saçak bağlama tekniklerinden birini kullanarak ürün hâline getiriniz.

- Kullanılacak araç gereçler:
  - Atkı ve çözgü ipleri
  - Tezgâh
  - Cetvel
  - Makas
  - Kareli kâğıt
  - Kalem
  - Kilim motifleri

Aşağıdaki işlemleri tamamladığınızda yapacağınız ürüne göre ip seçimi yapıp desen hazırlayarak çözgü iplerinizi hatasız şekilde tezgâha takabileceksiniz.

İşlem Basamakları	Öneriler
➢ Çözgülerin gerginliğini kontrol ediniz.	➢ Çözgülerin eşit gerginlikte olmasına dikkat ediniz.
➢ Zincir örünüz.	➢ Zincir halkasını örerken saçak payı vererek başlamayı unutmayınız. ➢ Zinciri tek ya da iki sıra yapabilirsiniz.
➢ Bezayağı dokuma yapınız.	➢ Dokumanın boyutlarına göre 5–10 sıra yapınız.
➢ Sumak dokuma ile su motifini yapınız.	➢ Bayat kilimlerinde kullanılan tekniğe uygunluğuna dikkat ediniz.
➢ Seçtiğiniz desene göre kilimi dokuyunuz.	➢ Atkı iplerini melik, kelebek ya da yumak şeklinde hazırlayınız. ➢ Dokuma sırasında kilimin eninde daralma olmamasına dikkat ediniz.
➢ Sumak dokuma ile su motifini yapınız.	➢ Bayat kilimlerinde kullanılan tekniğe uygunluğuna dikkat ediniz.
➢ Bitiş için bezayağı dokuma yapınız.	➢ Başlangıçta yaptığınız sıra sayısını dikkate alarak yapınız.

➢ Zincir örünüz.	➢ Başlangıçta yaptığınız zincir sıra sayısını dikkate alınız.
➢ Biten dokumayı tezgâhtan çıkarınız.	➢ Leventleri çözerek ve saçak paylarını dikkate alarak uygulayınız.
➢ Saçakları uygun teknikle bağlayınız.	➢ Saçakları tekniğine uygun bağlamaya özen gösteriniz.
➢ Uçlarını temizleyiniz.	➢ Çözgü boyları birbirine eşit olacak şekilde kesiniz.

DEĞERLENDİRME

Bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ–1'İN CEVAP ANAHTARI

1	çözgüler
2	saçak
3	kelebek, melik
4	bezayağı
5	zincir halkası

ÖĞRENME FAALİYETİ–2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	D
2	Y
3	D
4	Y
5	D
6	D
7	dikey
8	ara verildiğinde
9	sumak
10	saçak
11	saçaklar, örülerek

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1	Y
2	D
3	D
4	Y
5	D
6	Y
7	D
8	Y
9	D

KAYNAKÇA

- DEMİR SÖNMEZ Tuna, **El Dokumacılığı ve Çarpana Dokuma**, Ankara, 1995.
- ESENTEPELİ Mustafa, **Türk Motifler Nakış Tekniği**
- **El Dokumacılığı Temel Ders Kitabı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982.